

ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT: NATIONAL FEATURES AND WORLD TRENDS

**Olha Starenka, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Accounting,
Analysis and Auditing
Odesa National Economic University
Odesa, Ukraine**

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-306-4-21>

SUBJECTS OF INTERNAL CONTROL AT ENTERPRISES

СУБ'ЄКТИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ефективне управління діяльністю підприємств забезпечується постійним спостереженням за здійсненням кожної господарської операції з метою оптимізації витрат та економного використання засобів та предметів праці. Таку потребу управління може забезпечити саме внутрішній контроль, що здійснюється безпосередньо в процесі господарювання та забезпечує якість та своєчасність інформації для прийняття управлінських рішень. Він дозволяє своєчасно реагувати на появу відхилень та здійснювати відповідні коригувальні заходи з їх усунення, відіграє ключову роль у результативному функціонуванні підприємств. Для ефективного функціонування системи внутрішнього контролю необхідно чітко розуміти сутність суб'єктів внутрішнього контролю, що сприятиме належному розподілу обов'язків щодо здійснення контролю, підвищенню якості та достовірності інформації, ефективності управління підприємством, як основи для прийняття управлінських рішень.

Про зростання ролі внутрішнього контролю як ефективного засобу управління свідчать останні результати наукових досліджень вітчизняних вчених, таких як В.І. Бачинський, Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, І.К. Дрозд, Є.В. Калюга, Л.В. Нападовська та інші. Науковці розглядали визначення сутності та місця внутрішнього

контролю, досліджували його інформаційне, організаційне та методичне забезпечення. Віддаючи належне науковим результатам досліджень, що були проведені зазначеними вченими, вважаємо, що подальшого розвитку потребують питання, що пов'язані з визначенням сутності такого поняття як суб'єкт внутрішнього контролю, рівнів суб'єктів в залежності від залученості у процес здійснення внутрішнього контролю.

Багато підприємств у всьому світі страждають від неефективного використання різного роду ресурсів, відсутності необхідної для прийняття правильних рішень інформації, ненавмисного та навмисного спотворення фінансової звітності, відвертого шахрайство з боку персоналу та менеджерів. Таких проблем можна уникнути шляхом створення на підприємствах ефективної системи внутрішнього контролю. Вона має бути «вбудована» в існуючу систему управління підприємством, таким чином, що період між порушеннями (розбіжностями), виявленими в процесі контролю і відповідь системи управління на них були б мінімальними [1, с. 731].

Головним елементом системи внутрішнього контролю має бути саме суб'єкт, бо без нього не може здійснюватися нагляд за об'єктом та проведення щодо нього контрольних процедур. Ф.Ф. Бутинець наголошував на тому, що суб'єктами в контрольному процесі виступають особи та органи, що мають повноваження на здійснення контролю за фінансовою та виробничою діяльністю підприємства, а також право втручатися в його оперативну діяльність і самостійно притягувати винних осіб до відповідальності [2, с. 7]. Це керівники підприємств, фахівці їх структурних підрозділів та працівники бухгалтерії, які безпосередньо здійснюють контроль, виконуючи свої контрольні функції за допомогою зворотнього зв'язку. Саме він дає суб'єктам контролю інформацію про те, як виконуються управлінські рішення, які досягнуто результати та яким шляхом, які помилки та недоліки виявлено в господарській діяльності. Контрольні процедури фахівці відповідних структурних підрозділів можуть здійснювати як об'єднано (працівники обліку, економісти, виробники продукції, технологи, юристи), так і самостійно в межах своїх функціональних обов'язків [2, с. 9].

Здійснення внутрішнього контролю не може бути ефективним без чіткого визначення конкретних працівників чи структурного підрозділу, які безпосередньо будуть займатися його здійсненням. Визначення складу суб'єктів внутрішнього контролю, їх

повноважень, прав та обов'язків є одним із суттєвих напрямків удосконалення його організації на підприємствах.

Під суб'єктом внутрішнього контролю можна визначити структурну одиницю чи працівника, які мають в короткі проміжки часу надати інформацію про фактичний стан об'єкта, що контролюється, попередити виникнення порушень в режимі реального часу, усунути негативні наслідки, щоб це не вплинуло на кінцевий результат господарської діяльності підприємства.

Кожен працівник може бути суб'єктом внутрішнього контролю, але велика їх кількість може негативно вплинути на організацію контролю. Це призведе до складності визначення відповідальних осіб за виконану роботу та дублювання службових обов'язків різних працівників.

З метою систематизації було сформовано групи суб'єктів, що мають здійснювати внутрішній контроль, визначено їх повноваження та ступінь їх залученості у процес здійснення контролю.

Максимально залучені у процес здійснення внутрішнього контролю співробітники відділу внутрішнього контролю.

Середній рівень залученості керівників, спеціалістів та працівників, що безпосередньо займаються виробничою діяльністю. Вони здійснюють контроль за технологічним процесом виробництва, подають оперативні звіти про результати роботи керівництву. Це спеціальні служби (робітники планово-диспетчерського відділу, відділу кадрів, планово-економічного відділу), що здійснюють контрольні функції для реалізації тих функцій, за якими вони безпосередньо закріплені; адміністративно-управлінський персонал, персонал, що здійснює системне адміністрування, співробітники бухгалтерії, відділ постачання та збуту здійснюють щоденний контроль, а також інші функції (контролюють переміщення, розподіл та використання ресурсів та засобів виробництва безпосередньо у структурних підрозділах та між ними). Але вони не завжди мають достатній рівень кваліфікації для відображення результатів контролю.

Мінімально залучені у проведенні внутрішнього контролю власники підприємства (акціонери). Здійснюючи контроль самостійно або за допомогою незалежних експертів, зокрема зовнішніх аудиторів, вони можуть контролювати формування результатів діяльності, але обмежені у фактичній присутності під час здійснення господарських операцій.

У роботі різних груп суб'єктів внутрішнього контролю існують як недоліки, так і переваги. Так, керівники та спеціалісти виробничих підрозділів та працівники максимально наближені до об'єктів, що контролюються, повинні швидко відреагувати на відхилення, які виникають при здійсненні господарських операцій, але це не завжди виходить. Часто безконтрольне зловживання службовим становищем призводить до прийняття не завжди правильних рішень та не сприяє виправленню недоліків, що виникли у виробничому процесі.

Для здійснення внутрішнього контролю керівники структурних підрозділів виявляють передумови виникнення відхилень у договірних процесах і на виробництві та оперативно передають інформацію контролерам, здійснюють перевірку, розробляють проекти управлінських рішень та надають їх для коригування.

Отже, для реалізації всіх поставлених управлінських завдань, успішної розробки планів та прогнозів необхідно на підприємствах організувати ефективну систему внутрішнього контролю. Вона дозволить вирішувати складні завдання, що пов'язані з управлінням підприємством та виявляти позитивні аспекти при здійсненні його діяльності. Для розробки методичних основ формування системи внутрішнього контролю на підприємствах необхідно чітко визначити її елементи, зокрема суб'єкти. Тому нами було визначено суб'єкти внутрішнього контролю та їх рівні. Їх виділено залежно від залученості у процес здійснення внутрішнього контролю – мінімальний, середній, максимальний. Застосування запропонованого порядку полегшуватиме отримання необхідної оперативної інформації в режимі реального часу всіма зацікавленими особами та підвищуватиме ефективність внутрішнього контролю безпосередньо там, де здійснюються господарські операції.

Отже, добре організована система внутрішнього контролю дозволить не тільки своєчасно виявляти недоліки у діяльності підприємства, а й здійснювати їх оперативне усунення та запобігати їхнім проявам у майбутньому.

Література:

1. Akhmetshin E.M., Vasilev V.L., Mironov D.S., Zatsarinnaya E.I., Romanova M.V., Yumashev A.V. Internal control system in enterprise management : analysis and interaction matrices. *European Research Studies Journal*, 2018. № 21(2). P. 728–740.

2. Бутинець Ф.Ф. Об'єкти і суб'єкти контролю виробничих витрат: сутність і завдання. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*. 2012. № 2(60). С. 7–10.